

Översättning av officiella texter och affärstexter från svenska till ryska och från ryska till svenska

Irina Matytsina
Moskvas statliga universitet

Translation of official business style texts from Swedish into Russian and from Russian into Swedish

Abstract. Transformation, understood very broadly, is the key word and the main method used in teaching Swedish to Russian speakers. As applied to official documents, it allows learners to see the peculiarities of business language in comparison with the neutral style.

Under de senare decennierna har det hänt stora förändringar i den ryska ekonomin vilket har lett till förändringar på arbetsmarknaden som i sin tur påverkar den högre utbildningen, bl a inom humaniora. Medan det utvecklas nya politiska och kulturella förbindelser och affärskontakter, ökar konkurrensen på arbetsmarknaden. De som har humanistisk utbildning har bättre chanser att göra karriär, om de har tillägnat sig olika kompetenser när det gäller språket, och kan både tolka och översätta. Det betyder inte att alla de som har gått ut från universitetet kan bli avancerade tolkar och översättare, men de ska kunna grunderna för de här yrkena, och om det behövs kan de utveckla de här kunskaperna på någon kurs eller på egen hand senare i livet. Ju mer kunskap och skicklighet en student har, desto lättare har han/hon att anpassa sig professionellt och socialt. Allt detta betyder att lärarens uppgifter också har blivit annorlunda. Nu ska vi inte bara lära studenterna ett främmande språk utan vi ska lära ut ett instrument som ökar studenternas arbetsmöjligheter, vi ska ge studenterna ett kommunikationsmedel, en kod som hjälper dem att förstå sig på en annan språklig och kulturell miljö. Kort sagt ska vi lärare inte bara utbilda studenter, vi ska göra dem konkurrenskraftiga.

Vi svarade på den här utmaningen med att utarbeta en kurs i affärssvenska på Institutionen för germansk och keltisk filologi på Lomonosovuniversitetet i Moskva. Det började med en kortare kurs i

Fun and Puzzles in Modern Scandinavian Studies. Collection of articles. Edited by Ērika Sausverde and Ieva Steponavičiūtė. (Scandinavistica Vilnensis 9). Vilnius University Press, 2014.

<https://doi.org/10.15388/ScandinavisticaVilnensis.2014.9.9>

Copyright © 2019 Authors. Published by Vilnius University Press. This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution Licence, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

affärssvenska inom ramen för projektet MGU-TOLK (1997). Senare har kursen utvecklats och reviderats med tanke på de förändringar som har skett i rysk och svensk ekonomi, samhälle och näringsliv. Affärssvenska undervisar en gång i veckan i två terminer för studenter som läser svenska som huvud- och bispråk, och som redan har baskunskaper i svenska. Samtidigt som de lär sig affärssvenska, övar de tolknings- och översättningsteknik och, självklart, fortsätter de att träna grammatik, uttal och ordförråd. Det skiljer vårt program från de tolkkurser, där de studerande redan kan språket flytande eller är tvåspråkiga. Allmän grammatik och ordförråd är den grund som man bygger på genom att lära sig ord och konstruktioner som är typiska för affärsspråket men som inte används i andra stilar, b.a. i talspråket som studenterna är vana vid att använda.

Det faktum att tolkningen blir en del av språkundervisningen beror på att den är en av de mest universella kommunikationsformer, som ställer höga krav på studenternas både receptions- och reproduktionskapacitet. Det är oerhört viktigt från första början att låta studenterna få känna hur språket fungerar i realiteten och ta på sig ansvaret för kommunikationens resultat. Tolkövningar och rollspel är ett effektivt sätt att göra det. Dessutom ökar sådana övningar studenternas ordförråd i de sfärer som annars inte kan vara aktuella för dem. Sist men inte minst förbättrar de studenternas förmåga att formulera sina tankar på ryska logiskt och strukturerat.

När studenterna gör tolkningsövningar på lektioner i affärssvenska, är det ofta skrivna texter som de arbetar med. Det gör förstås kommunikationen lite konstgjord, men samtidigt belyser det de stora skillnader, som finns mellan affärsryska och affärssvenska. Dessutom vet alla som har tolkat i praktiken, att en del talare brukar läsa skrivna texter eller tala som de skriver, dvs använda långa svåra konstruktioner och ord. Genom att välja en "rätt" text kan vi, lärare, tydliggöra språkskillnaderna och visa dem för studenterna mycket kompakt, även om ibland lite överdrivet, men det är bara för att de skulle komma ihåg dem bättre.

Det ska påpekas att lektionerna i affärssvenska värderas högt inte bara av dem som vill bli tolkar, utan också av dem, som tänker arbeta med något helt annat.

På lexikalisk nivå visar ryska och svenska officiella texter ganska stora likheter.

Båda har ett betydande antal **fackord och termer** från olika livets sfärer.

Exempel 1: dotterbolag – *дочернее предприятие*, tullförfarande – *таможенный режим*, skatteunderlag – *налоговая база*, yrkesskade-

försäkring – *страхование от несчастных случаев на производстве и профессиональных заболеваний.*

Det används ofta långa, svåra ”litterära” ord:

Exempel 2: ändamålsenlighet – *целесообразность, соответствие поставленным целям*; ålägga – *обязывать, вменять в обязанность*; enskild – *субъект гражданского права, частное физическое или юридическое лицо.*

Många av dem har stilistiskt neutrala synonymer i vardagsspråket:

Exempel 3: å tid (strax efter) – *непосредственно после*, åtgärder av tvångskaraktär (tvångsåtgärder) – *меры принудительного характера*, åberopa (hänvisa, referera till) – *ссылаться*, väcka ärende (fråga) – *спрашивать.*

Jfr: Frågor från enskilda skall besvaras så snart som möjligt/Man ska svara på frågor, som privatpersoner ställer, så fort som möjligt – *Ответы на вопросы граждан должны даваться со всей возможной оперативностью* (kanslistil) / *На вопросы, которые задают граждане, нужно отвечать без задержки* (neutral stil).

Det finns många **klichéartade uttryck**:

Exempel 4: ärendet i fråga – *актуальный вопрос*, föredra ärende – *докладывать по делу*, väcka förslag – *выдвигать предложение*; göra ett uttalande – *делать заявление (по какому-либо вопросу)*; lämna hjälp – *оказывать помощь*, inhämta upplysningar – *получать информацию.*

Man utökar och krånglar till konstruktioner genom att byta enstaka ord mot längre och svårare uttryck som består av flera ord, vilket leder till affärstilens mångordighet och krånglighet:

Exempel 5: skada (*испортить, повредить*) – vålla/tillfoga en skada (*нанести ущерб, причинить вред*), avtala (*договориться*) – sluta/ingå avtal (*заключить договор*), besluta (*решать*) – fatta beslut (*принимать решение*).

Ur översättnings och tolknings synpunkt är stående uttryck ett mycket bekvämt redskap som effektiviserar kommunikationen, sparar tid, tolkens mentala krafter, och energi. Den som känner sig hemma bland olika stående uttryck har det lättare att vara saklig och lakonisk.

Ett viktigt informationselement i affärstexterna är **egennamn** (ortnamn, namn på företag, dokument, organisationer osv):

Exempel 6: Jordbruksverket – *Государственный комитет по сельскому хозяйству*, Statens offentliga utredningar – *Отчеты правительственных комиссий*, Miljöskyddslagen – *Закон «Об охране окружающей среды»*, Kurilerna – *Курильские острова*, Europaparlamentet – *Европарламент.*

Vid översättning av affärstexter är det speciellt viktigt att vara precis med namn som det inte går att överföra från ett språk till ett annat på ett ungefärligt sätt. Alla som lär sig främmande språk måste lära sig namn på olika objekt och företeelser, men det är speciellt viktigt för den som tolkar inom affärssammanhanget. Här är språket oftast informationstätt och för att kunna hantera sådana situationer måste man vara väl förberedd och koncentrerad, vilket är omöjligt om man inte kan namn på olika objekt och företeelser inom det diskuterade området.

Det finns också många **förkortningar** i affärstexter. De delas i två huvudgrupper:

a) titlar, namn på olika organisationer, företag, företeelser i svenskt, ryskt och internationellt sammanhang osv:

Exempel 7: moms, JO, LO, fp, STF, SI, SACO, SAP, IBRD;

b) längd-, bredd- och viktmått, nationalvaluta mm:

Exempel 8: SEK, USD, RUB, km, dl.

I de flesta fallen ska de här namnen läras ut, och de kan vara både egna, dvs svenska och ryska och lånade (engelska):

Exempel 9: WTO – ВТО (*Всемирная торговая организация*), IMF – МВФ (*Международный валютный фонд*), EFTA – ЕАСТ (*Европейская ассоциация свободной торговли*), ILO – МОТ (*Международная организация труда*), SIDA – СИДА (*Шведское управление международного сотрудничества в области развития*).

I fall det inte finns någon fast bokstavskombination som betecknar ett visst objekt eller en företeelse, ska dess namn translitereras och/eller förklaras. Det är intressant att påpeka att kortare namn på organisationer och titlar är mycket vanligare i affärssvenska än i affärsryska:

Exempel 10: *Министерство здравоохранения и социального развития* – Hälsovårds- och socialdepartementet, *Государственная инспекция безопасности дорожного движения (ГИБДД)* – Trafikpolisen, *Министерство по чрезвычайным ситуациям (МЧС)* – Katastrofministeriet.

För att tala logiskt och strukturerat ska tolken kunna använda på rätt sätt **logisk-grammatiska element** som är typiska för affärsspråket:

Exempel 11: för det första (andra, tredje osv), dessutom, slutligen, vidare, däremot.

En av de stora stötestenar som blivande tolkar snubblar på är **räkneord**. De är mycket vanliga i affärstexter och kräver en speciell färdighet av tolken. Alla som har grundkunskaper i svenska vet hur man bildar räkneord och hur de används, men det är bara den som har tränat mycket, som klarar att hantera stora siffror snabbt och rätt.

På lektioner i affärssvenska övar studenterna att återge talarnas kommunikativa intentioner och skapa en positiv atmosfär mellan samtalspartners. Läraren fäster speciell uppmärksamhet vid övningar som visar studenterna det specifika i svenskarnas språkbruk, kultur och traditioner i affärskontexten. Till exempel brukar ryska satser med verbet "хотеть" (vilja) som predikat, som uttrycker ett artigt påstående eller önskemål, översättas till svenska med artighetskonjunktiv "skulle vilja + inf", och i stället för "naken" imperativform i ryska brukar man använda en fråga eller ett önskemål i svenska.

Genom att träna sådana finesser på tolklektioner, får studenterna veta att olika länder har olika språkbruk och traditioner och de lär sig att uppfylla sin tolkuppgift med hänsyn till de här olikheterna.

På det hela taget är affärsspråket i både Ryssland och Sverige opersonligt och oemotionellt (på grund av många stående uttryck och klichéer), abstrakt (tack vare många sammansättningar och ord med abstrakt betydelse), traditionsbundet och konservativt.

Men om affärssvenska genomgår demokratiseringsprocesser och försöker åtminstone delvis komma närmare talspråket, är affärsryska fortfarande mycket konservativt, ligger inom väldigt snäva ramar och har en del egenheter som tolkarna måste ta hänsyn till. Affärsryska har bland annat en tydlig tendens att nominalisera handlingar och processer, vilket visar sig i stort antal verbala substantiv i sådana texter. Affärssvenska är trots sin substantivsjuka verborienterat, därför är ordagrann översättning från ryska till svenska (och vice versa) omöjlig. Vid översättning brukar man ändra satsernas struktur, byta ordklasser och satsdelar. I affärsryska exempelvis används "substantivkedjor" ganska ofta som subjekt. I affärssvenska är sådana konstruktioner dock inte önskvärda:

Exempel 12: *Возможность рассмотрения срочных вопросов в некоторых случаях без предварительной подготовки вытекает из положений §32.* – Att brådskande ärenden i vissa fall får avgöras utan beredning framgår av §32. (Rivelis, 1998:414-415)

Vid översättning till ryska förvandlas däremot svenska verb till substantiv i måltextern:

Exempel 13: Kommunen har rätt att få ersättning för de kostnader som föranleds av att ett landsting anlitar valnämnden. – *Муниципалитет имеет право на возмещение затрат, понесенных в связи с предоставлением ландстингу услуг избирательной комиссии.* (Rivelis, 1998:414-415)

Översättning och tolkning av affärstexter och olika officiella dokument är alltså intressant tack vare många transformationer. Det kan sägas att

transformation är ett nyckelord och ett av de viktigaste pedagogiska greppen vid undervisning i affärssvenska för ryska studenter. Termen ”transformation” används här med en mycket bred betydelse och omfattar olika typer av förändringar i satsstrukturen:

- 1) omstrukturering av ryska konstruktioner vid deras översättning till svenska (och vice versa);
- 2) omstrukturering av talspråkskonstruktioner enligt kanslispråkets regler;
- 3) olika typer av förändringar i sats-/meningsstruktur som låter innehållet förbli oförändrat. Den **första** typen av transformationer beror på de språktypologiska skillnader som finns mellan svenska och ryska. Vid tolkning och översättning sker en indirekt kontakt mellan språken som åtföljs av språkkodens växling. I de flesta fallen ser man stora skillnader mellan de strukturer som fanns i originalspråket och de som kommer att finnas i målspråket. Oftast är en ordagrann översättning omöjlig eller åtminstone inte önskvärd. Många affärstexter ger oss tydliga exempel på när det språktypologiska kompletteras av det specifika, som är karakteristiskt just för affärsspråket i Sverige och Ryssland. Till exempel i affärsryska används substantivkonstruktioner, particip och bisatser betydligt oftare än i affärssvenska. I affärssvenska används däremot mycket fler sammansättningar, verbkonstruktioner och samordnade satser.

Transformationer av den **andra** typen beror på de skillnader som finns mellan affärsspråket och vardagsspråket/det skönlitterära språket. De som har studerat svenska i 2-3 år brukar ha ett tillräckligt bra flyt i talet och kan uttrycka sig med hjälp av vardagsspråket. Men vardagsspråket passar inte till affärssammanhanget, och hör inte hemma i ett officiellt tal eller ett dokument. Ibland orsakas transformationer av denna typ av behovet att vara artig och behålla distansen till ens samtalspartners. Till exempel kan man göra om satser med pronomina i 1:a och 2:a person som subjekt till passiv konstruktioner eller till satser med det formella subjektet *det* för att inte låta stötande:

Exempel 14: *Vi vill att ... → Det vore önskvärt, att ... , *Ni skall packa varan ... → Varan skall packas ...

Den **tredje** typen av transformationsövningar handlar om synonymkonstruktioner och ordvariation. Detta ökar tolkarnas ordförråd och effektivitet, minskar antal krissituationer under arbetes gång. Följdaktligen förstärkas tolkarnas självförtroende och självkänsla. Studenterna lär sig att använda synonymer till olika satskomponenter och att ändra satsens grammatiska struktur med minimala förändringar på det informativa,

innehållsmässiga planet. Som exempel kan man nämna transformationer aktiv-passiv, olika typer av bisatser, utbrytningar, sammansättningar och prepositions konstruktioner. De här transformationerna skiljer sig från transformationer av typ två genom att man här arbetar bara inom ramen för kanslispråket och alltså inte går över gränsen till vardagsspråket.

Alla de tre ovannämnda transformationstyperna är en oerhört viktig del av undervisningen i affärssvenska, eftersom det bara är den som blundar för källspråkets struktur och översätter enligt målspråkets regler och lagar, som klarar att översätta affärstexter. Den bokstavliga översättningen blir i bästa fall irriterande, i sämsta fall blir den omöjlig att förstå då orden staplar sig på varandra utan något innehåll och mening.

Här ser vi de viktigaste transformationsgrupper som äger rum vid översättning från svenska till ryska:

a) **substantiv i stället för verbets finita form** (aktiv och passiv diates, olika tempusformer):

Exempel 15: Dessa sköter på den kommunala styrelsens grund de angelägenheter som anges i denna lag eller i särskilda föreskrifter. – *В их ведении, в соответствии с основами местного самоуправления, находятся дела, предусмотренные настоящим законом или отдельными предписаниями.* (Rivelis 1998:384-385).

Exempel 16: I samband med att budgeten fastställs eller anslag annars beviljas får fullmäktige uppdra åt en nämnd att genomföra en viss verksamhet [...]. – *В связи с утверждением бюджета или иным назначением ассигнований собрание уполномоченных может поручить комиссии осуществление определенной деятельности [...].* (Rivelis, 1998:390-391)

b) **substantiv i stället för infinitiv** (ett flerordspredikat, för att + infinitiv):

Exempel 17: [...] får fullmäktige uppdra åt en nämnd att genomföra en viss verksamhet inom ramen för de riktlinjer eller andra generella beslut om verksamheten som [...]. – *[...] собрание уполномоченных может поручить комиссии осуществление определенной деятельности в рамках тех директив или иных решений общего характера в отношении этой деятельности, которые [...].* (Rivelis, 1998:390-391)

Exempel 18: Företaget borde införa ett nytt säkerhetssystem för att skydda sig mot inbrott. – *Предприятию следовало бы ввести у себя новую систему безопасности для защиты от проникновения.*

c) **Substantiv i stället för particip**:

Exempel 19: Fullmäktige skall, om inte något annat är särskilt föreskrivet, bestämma nämndernas verksamhetsområden och inbördes

förhållanden. – *При отсутствии особых постановлений, предписывающих иное, собрание уполномоченных определяет сферы деятельности комиссий и порядок их взаимоотношений.* (Rivelis, 1998:388-389)

Exempel 20: Fackföreningarna kämpar för höjda löner. – *Профсоюзы борются за повышение зарплат.*

Det händer också att svenska particip byts mot stående substantivuttryck:

Exempel 21: Den som inte är svensk medborgare har rösträtt bara om han har varit bokförd i Sverige [...]. – *Лицо, не являющееся шведским гражданином, имеет право голоса только в том случае, если оно [...] состояло на учете в государственном реестре [...].* (Rivelis, 1998:396-397)

d) **substantiv i stället för adjektiv:**

Exempel 22: Starkare fackföreningar är nyckeln till högre löner och bättre arbetsmiljö. – *Усиление профсоюзов приводит к повышению зарплат и улучшению условий труда.*

e) **particip i stället för infinitiv:**

Exempel 23: Kommuner och landsting får genomföra åtgärder för att allmänt främja näringslivet i kommunen och landstinget. – *Муниципалитеты и ландстинги могут осуществлять мероприятия общего характера, стимулирующие частный сектор экономики на своей территории.* (Rivelis, 1998:386-387)

f) **particip i stället för verbets finita form:**

Exempel 24: Frågor om rösträtt [...] avgörs på grundval av den röstlängd som upprättas före valet. – *Вопрос о праве голоса [...] решается на основании составляемого перед выборами списка избирателей.* (Rivelis, 1998:396-397)

g) **sammansatt preposition** (oftast av nominalt ursprung) **i stället för enkel preposition** (в случае, в отношении, в связи и под.):

Exempel 25: Fullmäktige skall meddela närmare föreskrifter om redovisningen. – *Собрание уполномоченных принимает более подробные предписания в отношении годового отчета.* (Rivelis, 1998:445)

I alla de ovannämnda exemplen visar sig det nominala och det statiska mycket tydligare i ryska än i svenska texter. Däremot brukar svenska översättningar vara rikare på verb än de ryska originaltexterna. Där byter man substantiv (oftast med abstrakt betydelse) mot verb, particip och adjektiv. Till exempel kan "substantivkedjor" bestående av två (eller fler) substantiv (där det första verbalsubstantivet är subjekt och det (de) andra är genitivobjekt) transformeras till en svensk verbkonstruktion.

Då förvandlas ett av objekten till satsens grammatiska subjekt och subjektet förvandlas till ett verbpredikat:

Exempel 26: *Возможность рассмотрения срочных вопросов в некоторых случаях без предварительной подготовки вытекает из положений §3.* – Att brådskande ärenden i vissa fall får avgöras utan beredning framgår av §3. (Rivelis, 1998:414-415)

Vid översättning från svenska till ryska sker en omvänd transformation: det grammatiska subjektet och predikatet förvandlas till en substantivkonstruktion, därvid ersätts verbets finita form med ett motsvarande verbalsubstantiv och subjektet omvandlas till ett genitivobjekt:

Exempel 27: När överläggningen har avslutats, lägger ordföranden fram förslag till beslut. – *По окончании обсуждения председатель предлагает проект решения.* (Rivelis, 1998:414-415)

Informationskompression vid översättning från ryska till svenska kan också ske genom borttagande av innehållsfattiga substantiv som *наличие, существование, получение, функционирование, обеспечение, вопрос(ы)* osv:

Exempel 28: *Каковы же предпосылки создания частного предприятия? Важнейшими из них являются: наличие стартового капитала, [...].* – Vilka förutsättningar behövs för att starta ett privat företag? Det viktigaste är: (!) startkapital, [...].

När studenterna övar olika typer av transformationer och stående uttryck ser de i praktiken att det mycket sällan finns formella motsvarigheter mellan kategorier i olika språk, och att varje språkfaktum är en del av ett konkret system. Med andra ord – vill man förstå vad affärsstilen är för något i Ryssland och i Sverige, vill man förstå vad som skiljer affärsryska och affärssvenska från varandra och från neutralstilen, ska man titta på alla de ovannämnda transformationerna, som tillsammans ger en objektiv och omfattande karakteristik av den här stilen.

Bibliografi

- Rivelis, Eugene. 1998. *Svensk-rysk uppslagsbok. Juridik, förvaltning, ekonomi*. Stockholm: Interword.
- Родоман, Н. В. 2009. *Английский для магистрантов. Курс политического перевода: лексический аспект*. Москва: МГИМО.